

НАВЧАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні основи, принципи та педагогічні умови розвитку навчальної самостійності як складової професійної компетенції майбутніх економістів у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування у ВНЗ.

Ключові слова: компетенція, професійна компетентність, навчальна самостійність.

Актуальність дослідження визначається тим, що соціально-економічні, політичні перетворення в Україні спричинили за собою підвищення вимог до системи професійної економічної освіти. Концепція модернізації української освіти вказує на необхідність підготовки висококваліфікованого фахівця в сфері економіки, здатного до ефективної роботи з певного профілю на рівні світових стандартів, соціально і професійно мобільного, готового до постійного професійного зростання. Отже, необхідно здійснити пошук нових методологічних підходів і забезпечити наповнення змісту вищої професійної освіти з урахуванням переходу на рівневу систему підготовки майбутнього професіонала в межах конкретного навчального предмета.

Відзначимо, що для успішної професійної діяльності в умовах ринкової економіки України економіст повинен бути добре поінформованим, професійно компетентним, вміти самостійно приймати рішення, гнучко реагувати на зміни в економіці. Він повинен володіти достатніми діловими навичками і вміннями, мати розвинені професійні якості, що так необхідно при подоланні труднощів, визначенні та вирішенні основних проблем, пов'язаних зі становленням і розвитком фірми. Однак, аналіз практичної діяльності ВНЗ свідчить про недостатню увагу до питання формування самостійності як якості студентів та основи для придбання професійної компетентності.

Мета дослідження - визначити, теоретично обґрунтувати і перевірити на практиці педагогічні умови розвитку навчальної самостійності, як складової професійної компетенції майбутніх економістів, у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування.

Розглянемо поняття "компетенція", "компетентність" та "професійна компетенція". З точки зору бізнес-практиків, професійні компетенції - це здатність суб'єкта професійної діяльності виконувати роботу згідно посадових вимог. Останні являють собою задачі і стандарти їх виконання, прийняті в організації чи галузі. Даний підхід сфокусований не на особистісних характеристиках, а на стандартах діяльності та заснований на описі завдань та очікуваних результатів [5].

Результати теоретичного аналізу розробки проблеми професійної компетентності фахівця показали, що самостійність є необхідною складовою професійної компетентності. Самостійність інтегрує в собі як активні, діяльні (активність, ініціативність, саморух і самодетермінація), так і гносеологічні, споглядальні (свідомість, теоретичне мислення) характеристики компетентності. Тільки у нерозривній єдності активних і споглядальних компонентів самостійність є складовою професійної компетентності [2: 8].

Ознаками самостійності студента є: вміння планувати, приймати рішення та обґрунтовувати його, вибирати раціональні методи діяльності, працювати з літературою, виявляти творчу активність, систематично контролювати хід і результати виконання роботи, коректувати й удосконалювати її. Рівень самостійності студента вимірюється отриманим результатом у практичній діяльності, тобто здатністю досягати запланованого результату без сторонньої допомоги, співвіднесеного з його свідомою зацікавленістю і пізнавальними можливостями на даний момент [4: 14].

На підставі викладеного, можна визначити наступні особливості навчально-виховної діяльності у ВНЗ для формування навчальної самостійності студентів у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування для студентів економічних спеціальностей:

- Теоретичні (наявність високого рівня знань і вмінь самостійної роботи студентів, позитивне ставлення до змісту самостійної навчальної діяльності, готовність до її здійснення, глибокі пізнання досліджуваної дисципліни);
- Смыслові (володіння діями з відбору змісту навчальної діяльності, визначення

способів і видів у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування, здатність до системного аналізу, володіння культурою мислення);

- Практичні (володіння розвиненими вміннями застосовувати на практиці отримані знання самостійної навчальної діяльності, здатність самостійно і ефективно вирішувати проблеми в галузі професійної діяльності, прагнення до творчої самореалізації, постійного професійного зростання).

У нашому дослідженні формування навчальної самостійності майбутніх економістів у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування розглянуто з точки зору системного підходу, який передбачає всебічне, комплексне розгляд досліджуваного об'єкта як сукупності багатьох елементів; компетентного підходу, який забезпечує якісно новий результат освіти - формування компетентного фахівця, розвиток особистісних і професійно важливих якостей; особистісно-діяльного підходу, що враховує взаємозв'язок діяльності й розвитку особистості і що дозволяє орієнтувати цілісний навчально-виховний процес на особистість як мету, суб'єкт, результат і основний критерій його ефективності.

Згідно цих підходів розроблена теоретична модель формування навчальної самостійності майбутніх економістів у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування. Розробляючи модель, ми взяли за основу модель запропоновану Г.М. Парниковою, зокрема вона визначає наступні принципи (цілісності, системності, свідомості, активності, практико-орієнтованої спрямованості, діяльності), які були нами конкретизовані в наступних функціях:

- Мотиваційна (пошук загальної мотивації до спільної діяльності різних суб'єктів процесу формування навчальної самостійності майбутніх економістів, стимулювання спонукань до співпраці, прояви самостійності, активізація творчості, ініціативи);

- Діагностична (визначення потенціалу освітньо-виховного процесу у ВНЗ, моніторинг якості застосовуваних змісту, форм і методів самостійної

роботи студента, фіксація рівнів сформованості навчальної самостійності студентів);

- Організаторська (висунення цілей, відбір способів їх досягнення (змісту, видів, форм, методів, засобів), планування, визначення етапів роботи, об'єднання суб'єктів процесу формування навчальної самостійності майбутніх економістів та створення умов для її розвитку);

- Навчальна (формування готовності, здатності і потреби на практиці застосовувати знання та вміння самостійної навчальної діяльності практико-орієнтованої спрямованості за допомогою української лексики професійної спрямованості);

- Виховна (використання потенціалу самостійної роботи студентів за допомогою української мови професійного спрямування у ВУЗІ для виховання цілісної особистості студента, розвитку особистісних і професійно важливих якостей майбутнього економіста);

- Розвивальна (створення умов для самовизначення, самореалізації, розвитку потреби у професійному самовдосконаленні);

- Оцінювально-результативна (відстеження якості та самооцінка власної особистості студентом результатів здійснення самостійної діяльності, корекція способів досягнення навчальних цілей, оцінка рівнів сформованості досліджуваного процесу).

При моделюванні нами визначено педагогічні умови (реалізація системного, комплексного і особистісно-діяльнісного підходів до організації навчально-виховного процесу в період навчання у ВНЗ; створення комплексної системи вивчення української мови професійного спрямування; використання технології з урахуванням специфічних особливостей діяльності майбутніх економістів у період навчання, можливостей ВНЗ, розвиненості їх особистісних і професійно важливих якостей), виділення етапів формування навчальної самостійності майбутніх економістів у ході вивчення курсу української мови професійного спрямування (організаційно-підготовчий, процесуальний, результативний), форми і методи педагогічної діяльності.

Ефективність розвитку самостійності як якості особистості і основи компетентності студентів кінцевим результатом - сформованістю їх навчальної самостійності. У теоретичній моделі формування навчальної самостійності майбутніх економістів у процесі вивчення курсу української мови професійного спрямування представлені три рівні її сформованості: репродуктивний (низький), продуктивний (середній), продуктивно-творчий (високий).

Для оцінки рівнів сформованості навчальної самостійності студентів нами були обрані критерії: активність особистості, усвідомлення значущості самостійної навчальної діяльності, ступінь самостійності. За допомогою даних критеріїв ми визначили такі показники продуктивно-творчого (високого) рівня: когнітивний (глибокі знання про способи і прийоми самостійної навчальної діяльності і розвинуті вміння застосовувати їх на практиці за допомогою активного вживання української професійної лексики); емоційно-вольовий (тривале стійке позитивне ставлення до виконання самостійної навчальної діяльності, пізнавальна активність, наявність вольових зусиль в ознайомленні зі змістом самостійної діяльності); тематичний (самостійні дії з відбору змісту навчальної діяльності, визначення способів її та видів без допомоги викладача, виконання завдань без керівництва педагога); оцінювально - рефлексивний (адекватна самооцінка особистісних можливостей, самоконтроль і саморегуляція поведінки в ході аудиторної та позааудиторної роботи з вивчення курсу української мови професійного спрямування).

За підсумками проведеного формувального етапу експерименту студенти експериментальних груп відрізнялися розвиненими вміннями застосовувати на практиці отримані знання в процесі самостійної навчальної діяльності, тривалим стійким позитивним ставленням до її виконання, збільшився запас професійної лексики студентів. Для учасників педагогічного експерименту були характерні творча активність, самостійне виконання завдань без допомоги педагога. Вони показали яскраво виражену готовність до співпраці, повне, усвідомлене осмислення змісту самостійної навчальної діяльності та розвинену адекватну самооцінку її результатів.

Література

1. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті: навч. посіб. / Г.О. Ковальчук. - К.: КНЕУ, 2003. - 298 с.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. / И.А. Зимняя. - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. - 42 с.
3. Морева Н.А. Педагогика среднего профессионального образования: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Н.А. Морева. - М.: Издательский центр «Академия», 2001. - 272 с.
4. Овчарук О. Ключові компетентності: Європейське бачення / О. Овчарук // Управління освітою. - 2004. - № 2. - С. 6-9.
5. Мыркин В.Я. Всегда ли языковая норма соотносится с языковой системой? / В.Я.Мыркин // Философские науки. – 1998. – №3. – С. 22

Summary.

The article examines the theoretical foundations, principles and pedagogical conditions of academic self's development as a component of professional competence of future economists during the course of Ukrainian professional orientation in high school.

Relevance of the study determined that the socio-economic and political changes in Ukraine resulted in increasing demands for the economic system of vocational education. The concept of modernization of Ukrainian education indicates the need for training highly qualified specialists in the sphere of economy, able to work effectively with a profile on the international standards, socially and professionally mobile, ready to continuous professional development. Therefore, you must search for new methodological approaches and provide maintenance of the content of higher education considering switching to tiered system of training future professionals within specific subjects.

Note that for a successful professional in a market economy Ukraine economist should be well informed, professionally competent, able to make decisions flexibly respond to changes in the economy. It must have sufficient skills and business skills, have developed professional quality that is so necessary in overcoming difficulties identifying and addressing key issues related to the formation and development of the company. However, analysis of the practice of universities shows a lack of attention to the issue of the formation of self as a student and as a basis for the acquisition of professional competence.

Objective - to determine theoretically justify and verify in practice the pedagogical conditions of academic autonomy as a component of professional competence of future economists, during the course of Ukrainian professional area.